

Małgorzata Gontarek
wizytator do spraw ewaluacji
Kuratorium Oświaty w Bydgoszczy
Delegatura we Włocławku

W dniach od 9 do 16 grudnia 2011 roku miałam okazję uczestniczyć w wizycie studyjnej w Hiszpanii w mieście Murcja. Było to dla mnie ogromne przeżycie, bo już samo słowo Hiszpania brzmi ekscytująco. Ponadto czas pobytu w Hiszpanii przypadł na przedświąteczny okres. W Polsce powinien już być w tym czasie śnieg (który się jednak nie pojawił) i niezwykle było spacerowanie ulicami, wzdłuż których rosły drzewka pomarańczowe z wiszącymi owocami, widok kwitnących w najlepsze krzewów ozdobnych, kwiatów, wysokich palm, a gdzieś wśród nich udekorowanych choinek.

Celem wizyty było przede wszystkim zapoznanie się z hiszpańskim systemem szkolnictwa oraz nadzoru pedagogicznego, ale przy okazji mogłam podziwiać piękne krajobrazy, spotkać miłych ludzi, poznać niektóre zwyczaje Hiszpanów. Realizacji merytorycznego celu służyło szereg spotkań w Regionalnym Wydziale Edukacji i Zatrudnienia Murcji, na Uniwersytecie oraz w różnych placówkach oświatowych. Od 1978 roku w Hiszpanii jest 17 wspólnot autonomicznych i Murcja jest stolicą wspólnoty o tej samej nazwie. Uniwersytet w Murcji był współorganizatorem wizyty, a opiekował się naszą grupą Antonio Portela Pruano - wykładowca na Wydziale Dydaktyki i Organizacji Studiów Uniwersytetu, który przedstawił nam w szczegółach organizację systemu edukacji. Hiszpańskie szkoły podlegają tzw. ustawie organicznej i aby nazywać się „szkołą” muszą spełniać określone w ustawie warunki:

- nauczać w zakresach określonych w ustawie,
- nauczyciele muszą posiadać określone tytuły,
- jest ustalona max liczba uczniów w klasie w poszczególnych typach szkół,
- szkoła musi posiadać miejsce do prowadzenia zajęć wychowania fizycznego.

Co ciekawe, Oddział Regionalny Ministerstwa Edukacji ustala ilu uczniów może mieć szkoła, jakie i gdzie mogą powstać szkoły - w ten sposób reguluje sieć szkolną. Oprócz szkół funkcjonują inne ośrodki edukacyjne (zajmujące się „jakimś” rodzajem nauczania), w których nie ma restrykcji w zakresie ilości miejsc, liczby uczniów w klasie, bazy, nauczyciele nie muszą posiadać określonych tytułów.

Ustawa organiczna określa rodzaje szkół i wymienia: publiczne i niepubliczne, a wśród tych drugich społeczne i prywatne. Ciekawe były dane z lat 2007-2008 na temat ilości poszczególnych rodzajów szkół w kraju i regionie Murcji:

- a) szkoły publiczne – 70,7 % w Hiszpanii; 75,8 % w Murcji,
- b) szkoły społeczne – 17,3 % w Hiszpanii; 14,6 % w Murcji,
- c) szkoły prywatne – 12 % w Hiszpanii; 9,6 % w Murcji.

Zainteresowało mnie również porównanie zasad funkcjonowania poszczególnych rodzajów szkół, co zebrałam w poniższej tabeli:

PUBLICZNE	NIEPUBLICZNE	
	społeczne	prywatne
własność państwa	jeden właściciel lub firma	
utrzymywane ze środków publicznych	środki prywatne	
nauczanie musi być zgodne z interesem publicznym	wymagania prywatne mogą przeważać nad publicznymi	
neutralne pod względem politycznym, muszą respektować różnorodność religijną i pochodzeniową <i>(uczniowie mogą wybrać nauczanie religii lub nie; szkoła jest zobowiązana dać taką możliwość, ale nie może narzucać obowiązku uczestnictwa)</i>	mają prawo posiadać własną ideologię <i>(można zobowiązać uczniów do uczestnictwa w określonych zajęciach i podleganiu założeniom politycznym)</i>	
pewne ograniczenia z racji finansowania publicznego	np. może zobowiązać do uczestnictwa we mszy	
nauczanie w zakresie obowiązkowym musi być bezpłatne <i>(we wszystkich szkołach uczniowie mogą płacić za dodatkowe zajęcia, ale w publicznych nie mogą się one nazywać dodatkowym nauczaniem)</i>	należy płacić	
określone obwody szkolne	brak obwodów	

Szkoły prywatne to w większości instytucje religijne, funkcjonują, aby promować pewne ideologie, wyznania, nie stanowią celu „dorobienia się”.

Obowiązek szkolny trwa w Hiszpanii od 6 do 16 roku życia. Poza szkołą rodzice mogą zapisywać dzieci do innych ośrodków edukacyjnych. Etap przedszkolny jest nieobowiązkowy, ale każde dziecko ma do niego prawo (drugi etap od 3 do 5 r. ż. jest bezpłatny). Okres szkoły podstawowej przypada od 6 do 12 r. ż. – nauczanie jest bezpłatne i obowiązkowe. Kolejny okres kształcenia młodzieży to szkoła ponadpodstawowa, która obejmuje dwa etapy:

- a) obowiązkowy – 4 klasy od 12 do 16 r. ż. (odpowiednik polskiego gimnazjum),
- b) nieobowiązkowy – dla młodzieży od 16 lat.

Etap nieobowiązkowy szkoły ponadpodstawowej obejmuje:

- klasy prowadzące do matury (tzw. bachilleratio),
- przygotowanie zawodowe średnie,
- nauczanie w zakresie sztuki,
- nauczanie w zakresie sportu na poziomie szkół ponadpodstawowych (instruktorzy np. jazdy na nartach).

Szkolnictwo wyższe obejmuje:

- kształcenie zawodowe na poziomie wyższym,
- nauczanie w zakresie artystycznym zawodowym w zakresie plastyki i projektowania,
- nauczanie w zakresie sportu,
- nauczanie nauczycieli, instruktorów,
- nauczanie uniwersyteckie.

Antonio Portela Pruano zwrócił uwagę na istnienie dwóch poważnych problemów, jeśli chodzi o edukację młodzieży:

- a) wysoki odsetek uczniów powtarzających klasę (w Murcji 30-40 % uczniów, którzy co najmniej raz powtarzali klasę),
- b) opuszczanie przez uczniów szkoły ponadpodstawowej zawodowej.

Dzieci z upośledzeniem umysłowym objęte są tymi samymi obowiązkowymi etapami kształcenia, ale gdy nie są w stanie ukończyć ich do 16 r. ż. to przechodzą do szkolnictwa zawodowego. Nadal istnieją szkoły specjalne (8 w regionie Murcji – 600 uczniów), ale mają zdecydowanie mniej uczniów, ponieważ dzieci z ograniczeniami kształcą się w oddziałach integracyjnych w szkołach masowych i tzw. „klasach otwartych” (dla dzieci z upośledzeniem umysłowym lub dzieci autystycznych).

Organizacja pracy w oddziałach integracyjnych w szkołach hiszpańskich jest podobna do systemu polskiego, a tzw. „klasy otwarte” są podobne do naszych oddziałów specjalnych dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym i znacznym.

Funkcjonuje jeszcze tzw. **nauczanie specjalistyczne**, które ma ściśle określony cel zawodowy, specjalizacje:

- nauczanie języków obcych,
- nauczanie artystyczne,
- nauczanie sportowe.

Jak nas poinformował Antonio Portela Pruano, dużo uczniów idzie do szkoły maturalnej (przedmioty z orientacją akademicką) i do matury przystępuje wysoki procent młodzieży. Zdaje maturę około 20 % i większość podejmuje studia wyższe.

Z dużym zainteresowaniem wysłuchałam wykładu na temat **programów nauczania** funkcjonujących w szkołach. Jest pewne podobieństwo, bo tak jak w Polsce obowiązuje podstawa programowa, tak w Hiszpanii istnieje ogólnokrajowy tzw. program minimum, który musi być uwzględniony w każdej wspólnocie regionalnej (cel – taki sam poziom nauczania w całym kraju i tytuły wynikające z ukończenia tego samego etapu edukacji). Program ten dotyczy zakresu nauczania, celów i oceny. Program nauczania w danym regionie ustala rząd wspólnoty regionalnej (dostosowany do charakteru regionu) i oczywiście musi on zawierać program minimum. Program na poziomie regionu określa treści, cel nauczania, metody pedagogiczne, kryteria oceny. Każda szkoła w regionie musi dostosować ten program do swoich warunków funkcjonowania. Szkoły bazują na dwóch typach programów: na projekcie edukacyjnym (planowanie średnio- i długoterminowe) i na programie rocznym, dla którego podstawą jest projekt edukacyjny. Niezależnie od tych dwóch rodzajów programów dla każdej klasy należy określić cel nauczania. W projekt edukacyjny wchodzi programy nauczania poszczególnych nauczycieli, przygotowane w porozumieniu z nauczycielami uczącymi na danym poziomie.

Oczywiście dużym przeżyciem były wizyty w placówkach oświatowych, spotkania z kadrą kierowniczą i możliwość obserwacji fragmentów zajęć oraz ogląd bazy. Na pewno długo w mej pamięci pozostanie gościnną pani dyrektor Przedszkola Escuela Infantil n 1 w Molina de Segura.

Przedszkole od 3 lat realizuje projekty edukacyjne dotyczące wdrożenia diety śródziemnomorskiej, zajęć poetyckich, malarskich prowadzonych we współpracy z regionalnymi artystami oraz ostatnio twórczości braci Grimm. Obejrzelśmy dobrze wyposażone sale edukacyjne, pracownię komputerową, pracownię plastyczną, salę zabaw ruchowych, bibliotekę oraz „miasteczko ruchu drogowego”. Mieliśmy również możliwość zapoznać się z działalnością zespołu specjalistów z zakresu pomocy psychologiczno - pedagogicznej (pedagog, psycholog, logopeda, fizjoterapeuta), którzy mają w opiece określoną liczbę placówek, a swoją siedzibę właśnie w odwiedzanym przez nas przedszkolu.

Innym miejscem, które odwiedziliśmy był Zespół Szkół Colegio de Educación Infantil y Primaria „Sanata Maria de Graci” (przedszkole i szkoła podstawowa). W zespole są oddziały dla uczniów głuchoniemych, dlatego wszystkie pomieszczenia w budynku oznakowane są napisami w języku migowym. Dla dzieci niesłyszących szkoła od 11 lat realizuje projekt „ABC” - forma wdrożenia uczniów z dużym niedosłuchem w normalne kształcenie (realizują 4 szkoły podstawowe i 1 ponadpodstawowa na poziomie LO). Obserwowaliśmy fragment zajęć prowadzonych przez wychowawcę, logopedę i tłumacza języka migowego. Przez cały etap edukacji w szkole podstawowej (od 6 do 12 lat) języka hiszpańskiego, matematyki i środowiska uczy jeden nauczyciel, który jednocześnie pełni funkcję wychowawcy. Języków obcych (angielskiego, francuskiego), języka migowego, muzyki i wychowania fizycznego uczą specjaliści. Oceny opisowej ucznia na zakończenie szkoły podstawowej dokonuje zespół nauczycieli uczących w danej klasie.

W regionie Murcja znajduje się 7 szkół publicznych i 5 prywatnych na poziomie kształcenia zawodowego. W Kartaginie odwiedziliśmy dwie szkoły, w których zapoznaliśmy się z systemem kształcenia zawodowego w regionie Murcja. Pierwszą była „Centro integrado de Formacion Profesional” - odpowiednik naszej szkoły zawodowej i centrum kształcenia ustawicznego. W tym regionie są 4 takie szkoły, działają na bazie środków z Ministerstwa Edukacji i z Ministerstwa Pracy. Kształcenie odbywa się na kilku poziomach i w trzech specjalnościach – administracja, informatyka oraz handel i marketing. Szkoła stwarza możliwość uzupełnienia edukacji uczniom, którzy z różnych powodów „wypadli z systemu”. Muszą oni mieć ukończoną II klasę „education secundaria obligatoria”. Przez pierwszy rok nauki połowa godzin przeznaczona jest na kształcenie zawodowe, a połowa na kształcenie ogólne. Jeżeli uczniowie chcą ukończyć szkołę ponadpodstawową („secundaria”), w drugim roku uczą się przedmiotów ogólnych. Po zdaniu egzaminu mogą kontynuować naukę na drugim poziomie kształcenia zawodowego. Szkoła prowadzi kształcenie na poziomie „education bachilleratio”, czyli kształcenie na wyższym poziomie, kształcenie dorosłych

oraz kursy doskonalące dla pracujących i dla bezrobotnych. Ogromnym zainteresowaniem cieszy się e-learning dla pracujących (obecnie korzysta 213 osób, a 300 czeka na kursy). Bardzo podobała mi się organizacja praktyk zawodowych, bo odbywa się w ścisłej współpracy z pracodawcami, z uwzględnieniem potrzeb rynku pracy. Uczeń może rozpocząć praktykę po zaliczeniu wszystkich przedmiotów. Co 15 dni wychowawca odwiedza firmę i obserwuje dostosowanie się firmy do potrzeb szkoły. Nad tym wzajemnym dostosowaniem firm do szkół i szkół do firm oraz nad wymogami ogólnymi w zakresie kształcenia i dostosowania do rynku pracy czuwa Instytut Kwalifikacji Zawodowych. W ubiegłym roku placówka współpracowała ze 120 firmami, w których praktyki odbyło 176 uczniów (20 % uczniów zostało zatrudnionych w zakładzie, w którym odbywali praktykę).

„Instituto de Educacion Secundaria Politecnico” to kolejna szkoła, w której mieliśmy możliwość obserwowania systemu kształcenia zawodowego (zespół szkół – poziom naszego gimnazjum, liceum, kształcenie zawodowe). Jest to największe centrum kształcenia zawodowego w regionie Murcja. Budynek szkolny ma 25 lat, ale kształcenie ma tradycje 100-letnie. Położona jest na 32 tysiącach m² i posiada wysoki budżet. Najważniejsze kierunki kształcenia to chemia przemysłowa, transport i mechanika pojazdowa, spawanie, elektryczność i elektronika, optyka, bezpieczeństwo i higiena pracy, budownictwo i roboty publiczne. Kształcą się tu ponad 1200 uczniów i pracuje 142 nauczycieli. Obejrzeliśmy pracownie mechaniki pojazdowej, lakierni, mechaniki precyzyjnej, chemiczną i optyczną. Okazało się, iż wśród uczniów jest dwóch Polaków, którzy zdaniem dyrektora ds. dydaktyki należą do najlepszych w swoich grupach.

Niezapomnianych wrażeń dostarczyła wizyta w szkole artystycznej – „Conservatorio Profesional de Danza” w Murcji. Kształcą oni dzieci i młodzież na wszystkich poziomach, oprócz uniwersyteckiego. Uczniowie uczą się tańca klasycznego, hiszpańskiego, współczesnego oraz tańca stylizowanego. Grupa uczennic (poziom secundaria) zaprezentowała nam wiązanek tańców, w tym flamenco. Na koniec, razem z dziećmi, popis swoich umiejętności dała pani profesor. Do dziś mam w pamięci ten niezwykły występ. Obejrzeliśmy też filmowe fragmenty dwóch spektakli („Trójganiasty kapelus”, „Carmen”) z udziałem najwybitniejszych absolwentów szkoły oraz nauczycieli.

Ostatnią z odwiedzanych placówek była szkoła średnia w Murcji: Instituto de Educacion Secundaria „Floridablanca”, która jest jedną z najlepszych szkół tego typu w regionie. Uzyskała nagrodę państwową „Giner de los Rios” w zakresie rozwoju nauk ścisłych. Szkoła działa w systemie dziennym (1344 uczniów) oraz wieczorowym (ok. 310 uczniów). Duże zróżnicowanie uczniów

(ze względu na pochodzenie i status społeczny) wymaga dostosowania oferty szkoły do ich poziomu i możliwości, dlatego są realizowane zróżnicowane programy nauczania: dla wszystkich uczniów, dla obcokrajowców, dla uczniów powtarzających klasę, dla uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych, dla uczniów zdolnych.

Szkoła specjalizuje się w pracy metodą projektów od momentu jej powstania czyli od 1968 r. Jest jedną z 40 szkół w regionie, w której znajduje się oferta dla uczniów zdolnych (selekcja za pomocą specjalistycznych testów diagnostycznych na wcześniejszym etapie edukacyjnym), którym zaoferowano program w systemie dwujęzycznym. W szkole pracuje 120 nauczycieli podzielonych na tzw. grupy dydaktyczne.

W hiszpańskich szkołach dyrektorzy wykonują decyzje podjęte wcześniej przez radę szkoły (rodzice, nauczyciele, uczniowie, przedstawiciele Urzędu Miasta i działu administracyjnego danej szkoły) i władze edukacyjne w danym regionie. Dyrektor może pełnić tę funkcję maksymalnie dwie kadencje (kadencja 4 lata).

Oczywiście mnie jako pracownika nadzoru pedagogicznego bardzo interesowało jak funkcjonuje taki system w Hiszpanii. Region Murcja liczy ok. 1mln 500 tys. mieszkańców (320 tys. uczniów ogólnie), obsługuje 800 ośrodków edukacyjnych. Inspektorat w Murcji liczy 50 inspektorów, a ich liczba jest uzależniona od liczby uczniów.

Wspólne funkcje dla inspektoratów w poszczególnych regionach to:

- monitorowanie i kontrola z punktu merytorycznego (pedagogicznego) i organizacyjnego,
- sprawdzanie nauczania w praktyce i zarządzania szkołą,
- czuwanie nad przepisami, zasadami i wartościami wprowadzonymi przez konstytucję,
- przygotowywanie raportów w celu oceny w jaki sposób prowadzona jest edukacja w danym regionie.

Region Murcja podzielony jest geograficznie na 5 stref, w których znajduje się 5 ośrodków zajmujących się obsługą klienta (każdy inspektor ma wyznaczony jeden dzień, każdy inspektor ma swoje biuro). W każdej strefie znajduje się osoba odpowiedzialna za grupę inspektorów i ma następujące zadania:

- organizacja i koordynacja działań inspektorów w danej strefie (ujednoczenie działań),
- przypisanie każdemu inspektorowi szkół,

- zatwierdzanie wizyt planowanych w danym tygodniu,
- czytanie raportów po wizytach,
- kontrola, na jakim etapie znajduje się wdrażanie działań związanych z danym raportem.

Co tydzień odbywają się spotkania pracowników Regionalnego Wydziału Edukacji a szefami poszczególnych stref. Obowiązkowo muszą być przeznaczone 2 godziny tygodniowo na spotkania na najniższym szczeblu. Każdy inspektor ma przydzieloną określoną liczbę centrów. Po każdej wizycie w szkole powstaje raport (opis całej wizyty, uwagi inspektora, rekomendacje).

Inspektorem może zostać:

- nauczyciel, będący urzędnikiem państwowym, pracujący w jednostce publicznej,
- co najmniej 7-letni staż pracy pedagogicznej,
- zdany egzamin państwowy.

Podstawowe funkcje inspektorów to:

- opracowywanie planów w zakresie edukacji,
- projektowanie systemów oceniania uczniów i nauczycieli w regionie,
- ocena samych nauczycieli i dyrektorów centrów edukacyjnych,
- przygotowywanie raportów z wizyt,
- inne zadania narzucone przez przełożonych.

Ewaluacja rozumiana jest jako:

- a) ocenianie procesu nauczania przy ocenie pracy nauczyciela,
- b) roczna klasyfikacja ucznia – system oceniania ucznia.

Ma to niewiele wspólnego z naszą ewaluacją, ale tamtejsze władze wyraziły zadowolenie z systemu, który ich zdaniem się sprawdził, a działa 11 lat.

Jeszcze pewnie wiele można by pisać na temat wrażeń, spostrzeżeń z wizyty. Na pewno było to niezapomniane i ważne edukacyjnie doświadczenie. Osobiście wolę ewaluację w naszym polskim kształcie, choć wymaga ciągłego doskonalenia. Wizyta przebiegła w miłej atmosferze, co było możliwe dzięki merytorycznemu i logistycznemu przygotowaniu naszych opiekunów.